

דעות

הסקרים הפלסטיניים שקדמו למתקפה מראים: 2023 הייתה נקודת מפנה

גלעד הירשברגר, סיון הירש-הפלר ושאול אריאלי

09 במאי 2024 • 20:00

באחרונה עלתה ברשת שאלת האמינות של סקרי דעת קהל פלסטיניים. ההנחה הרווחת בחברה הישראלית היא שכל הפלסטינים חושבים אותו הדבר כי הדבר שעליו הם חושבים הוא השמדת ישראל. דעת הקהל הפלסטינית לרוב אינה מעניינת את הציבור הישראלי, שספקן לגבי מהימנות הסקרים וכנות התשובות של הפלסטינים. הציבור הישראלי מגלה עניין בסקרים אלה רק כשממצאיהם מתקפים את דיעותיו על הפלסטינים. כך למשל, סקרים שנערכו לאחר ה-7 באוקטובר ומצאו תמיכה גורפת של הפלסטינים במתקפת חמאס, זכו לתהודה רבה בתקשורת וברשתות החברתיות בישראל.

מעבר לנטייה הכמעט מיידיית להגיב לממצאי הסקרים הללו בקריאה "אמרנו לכם", כדאי שנשאל את עצמנו האם מעקב לאורך זמן אחר הסקרים עשוי לספק תמונה לגבי זרמי העומק בחברה הפלסטינית, ולגבי מידת ההשפעה של ישראל עליהם. האם הסקרים יכולים לחשוף שינויים ותמורות בדעת הקהל, להאיר נקודות עיוורון ולהדליק נורות אזהרה בטרם אסון? ניתוח של סקרים פלסטיניים על ידי קבוצת המחקר "תמרור" (שהחתומים מטה הם מנהליה) מראה כי ניתן היה לזהות את ניצני הפורענות של ה-7 באוקטובר כבר בתחילת 2023, כאשר החברה הפלסטינית עברה שינוי תודעתי משמעותי לגבי הסכסוך, לגבי ההנהגה הפלסטינית, ובמיוחד לגבי דפוס המאבק לעצמאות המועדף עליה.

"המרכז הפלסטיני לחקר מדיניות וסקרים" (PCPSR), ערך יותר מ-50 סקרים בקרב האוכלוסייה הפלסטינית ב-15 השנים האחרונות (2008-2023), בגדה המערבית וברצועת עזה עם מדגמים גדולים (1,200 נשאלים בממוצע) המייצגים את האוכלוסייה הפלסטינית הבוגרת (מעל גיל 18). בעיקרון, כל סקר מתמודד עם בעיות מתודולוגיות, טעות דגימה, וליקויים הפוגעים בדיוק שלו. אולם כאשר בוחנים יותר מ-50 סקרים שנערכו לאורך זמן, מתקבלת תמונה מקיפה על דעת הקהל הפלסטינית לאורך 15 שנה, עם שינויים התואמים את ההתרחשויות שחלו בתקופה. להלן ניתוח ראשון מסוגו של עשרות הסקרים הללו.

ראשית, אנו מוצאים שחיקה מתמשכת בקרב הפלסטינים בתמיכה בפתרון שתי המדינות, בדומה לשחיקה בתמיכה בו בציבור הישראלי. בעוד שב-2010 יותר ממחצית מהציבור הפלסטיני (57%) תמכו בפתרון שתי המדינות, בחלוף עשור, ב-2021, התמיכה ירדה ל-40%.

במהלך 2023, חודשים ספורים לפני ה-7 באוקטובר, התחולל שינוי דרמטי בדעת הקהל הפלסטינית לגבי פתרון מדיני עם ישראל. בסקרים שנערכו במרץ וביוני 2023 התמיכה בפתרון שתי מדינות צנחה לשפל היסטורי, של פחות משליש — 27% במאוס, ו-28% ביוני. מה שהיה צריך לשמש איתות אזהרה בישראל אינו רק הירידה החדה, אלא העובדה שהשינוי היותר משמעותי חל דווקא בקרב הציבור הפלסטיני שעד אז ישב על הגדר ללא עמדה מדינית מגובשת.

אם במשך יותר מעשור כשליש מהציבור הפלסטיני היה אמביוולנטי לגבי פתרון שתי המדינות, הרי שב-2023 2% בלבד ממנו ציינו שאינם יודעים או אינם בטוחים מה דעתם בנושא. ב-2023 המתלבטים ירדו מהגדר ועברו למחנה של המתנגדים להסדר מדיני עם ישראל — שנסק לגבהים חדשים עם כ-70% מהציבור הפלסטיני. שינוי מגמה בולט עוד יותר ניכר בתמיכה של הפלסטינים בהתנגדות אלימה ככלי במאבק. סקרים שנערכו בשנים 2014-2021 הצביעו על ירידה בתמיכת הציבור הפלסטיני בהתנגדות אלימה, מ-44%

ב-2014 ל-37% ב-2021. רוב הציבור הפלסטיני באותן השנים (כ-60%) העדיף התנגדות לא אלימה, ושיעור זה נותר יציב באותן השנים. באופן דומה, בשנים 2008-2021 נמצאה ירידה בתמיכה בפיגועים בתחומי מדינת ישראל מ-48% ב-2008 ל-38% ב-2021. במקביל נרשמה עלייה בהתנגדות לפיגועים נגד אזרחים ישראלים, מ-49% ב-2008 ל-57% ב-2021.

ב-2023 חל מפנה ביחס הפלסטינים לישראל. נראה שהקמת ממשלת הימין הקיצונית הותירה אותם בתחושה שכבר לא ייתכן פתרון מדיני לסכסוך

והנה, ב-2023 הואים שינוי מגמה דרמטי. סקרים שנערכו במרץ, יוני וספטמבר 2023, הצביעו על עלייה בתמיכת הפלסטינים בהתנגדות אלימה: 54% במרץ, 52% ביוני, ו-53% בספטמבר. כמו כן, 58% מהפלסטינים הביעו תמיכה במאבק מזוין ובאינתיפאדה במרץ ובספטמבר 2023. במקביל, היתה ירידה בתמיכה בהתנגדות לא אלימה, מכ-60% לפני 2023 ל-49% במרץ 2023.

לא פחות חשוב: השינוי התודעתי שחל בציבור הפלסטיני ב-2023 ניכר גם בעמדותיו כלפי ההנהגה הפלסטינית, ובפרט כלפי הרשות הפלסטינית, ובהתחזקות רצונו לפרקה. שינוי תפישתי של הפלסטינים לגבי הנהגת הרשות צריך היה להדליק נורת אזהרה בקרב מקבלי ההחלטות בישראל. במהלך עשור, יותר ממחצית הציבור הפלסטיני התנגד לפירוק הרשות הפלסטינית (57% ב-2010 ו-53% ב-2021), וזאת למרות השחיתות שפשתה בגוף זה ותפקודו הלקוי. אולם שנת 2023 מציינת שינוי מגמה גם מבחינת התפישה של הרשות: במרץ באותה שנה רק 43% מהפלסטינים הביעו התנגדות לפירוקה.

גם בתפישת הציבור הפלסטיני לגבי מצבו הכללי חל שינוי, אם כי פחות חד מאשר בתחומים האחרים. ניכר שהציבור הפלסטיני חש שחלה הרעה כללית והדרגתית במצבו. כך למשל, ב-2008 40%

מהפלסטינים סברו שהמצב הכללי של האוכלוסייה הפלסטינית רע, ואילו ב-2021 נסק שיעור הסוברים כך ל-57%. מגמה זו המשיכה אל תוך 2023 שבה הגיע שיעורם ל-60%. עם זאת, באופן מפתיע, בספטמבר 2023 חל שינוי מגמה ורק 52% מהציבור הפלסטיני חשו כי המצב הכללי של הפלסטינים רע.

נתוני הסקרים הפלסטיניים מתכנסים כולם לשנת 2023 ומראים, בדרכים שונות, ששנה זו היתה קו פרשת מים עבור הפלסטינים וחשוב מכך, היא היתה נקודת מפנה ביחסם לישראל ולסכסוך. כמובן שהנתונים אינם מוכיחים קשר סיבתי בין דעת הקהל לבין המתקפה הרצחנית של חמאס ב-7 באוקטובר, אך תהיה זו טעות להתעלם מהתכנסות התהליכים שהתרחשו לנקודה בזמן, שהיתה סמוכה למועד האסון.

מה קרה ב-2023 שיכול להסביר שינוי כה בולט בדעת הקהל הפלסטינית? בצד הישראלי, האירוע הדרמטי ביותר היה השבעת ממשלת הימין הקיצונית ביותר בתולדות ישראל בדצמבר 2022. ממשלה זו קרעה סופית את המסכות מעל מצג השווא של תהליך מדיני, שבנימין נתניהו עוד ניסה לשמר שנתיים קודם לכן ב"עסקת המאה" הכושלת של טראמפ.

ממשלה זו חרטה על דגלה את סיפוח השטחים וחבריה תמכו בגלוי בפרובוקציות ואלימות של מתנחלים נגד הפלסטינים בשטחים. ייתכן שזה הותיר את הציבור הפלסטיני בתחושה שהמסלול המדיני ליישוב הסכסוך על פי ההחלטות הבינלאומיות וההסכמים שנחתמו בעבר — נחסם סופית, וכי במקומו ישראל צפויה ליישם את "תוכנית ההכרעה" של סמוטריץ'.

חמאס הוא הנושא באחריות למתקפה, לטבח ולפשעי המלחמה, והחברה הפלסטינית התומכת בו שותפה לאחריות. אך חשוב שגם אנו כחברה נלמד באלו תנאים נובט ומתפתח זרע הפורענות ומה חלקנו בכך. נותר רק לקוות שההנהגה והציבור בישראל ישכילו להבין שדעת הקהל הפלסטינית אינה קבועה. היא נעה לאורך השנים מתמיכה

בטרור לתמיכה בהתנגדות לא אלימה וחזרה לתמיכה בטרור, והיא מושפעת מעמדת ישראל ומהתנהגותה. אם חפצי חיים אנו, עלינו לראות את השפעת הלאומנות ההרסנית שמכתיבה את הטון בממשלה הנוכחית על דעת הקהל הפלסטינית, ואת הקשר בין לאומנות זו לנתיב המסוכן שאנו נעים בו כעת.

ד"ר ואל"מ (במיל') אריאלי, פרופ' הירשברגר ופרופ' הירש-הפלר הם הצוות המנהל של קבוצת "תמרור", העוסקת במחקר רב-תחומי ואינטגרטיבי של הסכסוך הישראלי-פלסטיני

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ פלסטינים

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ